

Nacka kyrkas tak

Antikvarisk medverkan vid takomläggning, Nacka kyrka, Nacka socken,
Nacka kommun, Södermanland

Gunilla Nilsson
Rapport 2010:7

Nacka kyrkas tak

Antikvarisk medverkan vid takomläggning, Nacka kyrka, Nacka kommun,
Södermanland

Gunilla Nilsson
Rapport 2010:7

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.stockholmslansmuseum.se

Omslag: Nacka kyrka, tornet efter renovering.
Bildnr: lp20100466

Foto där inget annat anges: Gunilla Nilsson, 2010

Sickla Industriväg 5B, 131 54 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholmslansmuseum.se

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	6
Administrativa uppgifter	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	7
Iakttagelser under restaureringen	19
Avvikelser från arbetshandlingar	20
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	20
Övriga handlingar med relevans för ärendet	20

Sammanfattning av utförda åtgärder

Utförda åtgärder omfattar omläggning med kopparplåt på långhus och torn. Nya fotrännor, utkastare och vattkupor av koppar samt nya stuprör. Renovering av urverk, urtavlor, utvändig kyrkklocka på tornet, smideskors samt tornprydnader. Nockräcke har ersatts med gångbrygga och takstege på långhusets norrsida.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Nacka kyrka
Socken:	Nacka
Kommun:	Nacka
Landskap:	Sörmland
Arbetshandlingar:	Inventering av koppartak m.m. Plåtkonsult Rolf Svensson AB, 2009-08-14. Besiktningsman: Ola Svensson Beskrivning för renovering av koppartak, taksäkerhetsanordningar m.m. Plåtkonsult Rolf Svensson AB, Förfrågningsunderlag 2009-09-15, Ola Svensson Takplan AIX Arkitekter AB 2009-10-19, M Lantzourakis Fotobilaga AIX Arkitekter AB 2009-10-19
Länsstyrelsens beslut:	433-09-73365, 2009-10-28
Byggherre/beställare:	Nacka församling gm Uffe Mattsson, ISS FS AB
Byggledare:	Ola Svensson, Plåtkonsult R. Svensson AB
Entreprenör:	AB Oskar Jansson Plåt & Smide, Tomas Håkansson Artur Sjöberg Smide, Hannu Stenfors Jan Zacharias, Nacka genomgång av klockmekaniken
Antikvarisk medverkan:	Stockholms läns museum, Gunilla Nilsson
Byggnadstid:	2010-01-11 – 2010-06-03
Slutbesiktning:	Slutsyn av tornspiran 2010-02-17 Slutsyn av långhus 2010-05-27 Montering av kors 2010-06-03
Antikvarisk slutbesiktning:	länsstyrelsen

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Nacka kyrka invigdes 1891. Arkitekt var Gustaf Wickman vars första stora arbete därmed färdigstälts. Kyrkan täcktes från början av ett rödmålat plåttak som 1961 ersattes med koppar. Varken tornuret eller den utvändiga kyrkklockan fanns med 1891. Med anledning av att koppartaket läckt vid flera tillfällen genomfördes en inventering sommaren 2009. Konstaterades att koppartak och kopparbeklådnader var generellt skadade och infästningarna i sådant skick att både tak och torn var i akut behov av omtäckning.

*Kyrkan från norr före omläggning av tak. Bildnr: LX2005-0735
Foto: Mattias Ek, 2005*

Utförda åtgärder

Tornet

Torntaket har fått slättäckning 0,6 mm glödgad kopparplåt över hela ytan inte bara nedre delen som var projekterat. På torndelen låg ingen masonit under den gamla kopparplåten. Enstaka bräder behövde bytas ut på tornet.

Samtliga prydnader på tornspiran har demonterats, renoverats på verkstad och återmonterats. Inga rötskador på tornspiran vars koppartäckning var av äldre datum, möjligen från kyrkans byggnadstid 1891. Lösa träplankor har spikats till.

*Nod från tornspiran renoveras på verkstan av Micke och Micke.
Mått: ca 80 cm i diameter. Foto: Mona Lantzourakis, 2010*

*Del av tornspiran och kyrktuppen högst upp före renovering.
Bildnr: t.v. lp20100153, t.h. lp20100154*

*Del av spiran efter renovering.
Nya fästen för åskledarlinor.
Bildnr: lp20100160*

*Tuppen efter renovering. Rostfria fästen,
ifylld inskription: "H J HALLBERG 1949".
Bildnr: lp20100157*

Tornspiran kröns av en kyrktupp. Den ursprungliga kyrktuppen ersattes 1949 enligt inskription på den nuvarande tuppen, "H J HALLBERG 1949". Originalen förvaras i kyrkans församlingslokaler. Nuvarande tuppen har renoverats på verkstad och inskriptionen har fyllts i.

Profilerad list med ny kopparbeslagning. Äldre ventilationsrör av järn på alla fyra sidor ovanför klockan. I dag finns bara ett rör kvar, resten är tomma hål. Bildnr: lp20100150

Tornur med fyra urtavlor före renovering. Fyra kopparbeklädda balustrar är demonterade för ombeslagning. Bildnr: lp20100149

*Trästimme under kopparplåten visade sig vara i gott skick.
Bildnr: lp20100155*

Inklädnad med ny papp. Bildnr: lp20100163

Av fyra balusterdockor från 1891 kunde de svarvade träkärnorna bevaras och kläs med ny koppar enligt arbetsbeskrivning. De senare tillkomna urtavlor och urverket har fått en översyn. Siffrorna har förgyllts medan själva urtavlor med delvis ärgad kopparplåt lämnats orörda.

*T.v. Balusterdockor från 1891 består av massiv träkärna beklädd med kopparplåt i fyra delar, skarvad och lödd på träkärnan.
Foto Mona Lantzourakis, 2010*

T.h. Samtliga tre klot av koppar, ett större och två mindre, har demonterats och återmonterats efter renovering på verkstad. Höjd 115 resp. 107 cm och diameter 45 resp. 35 cm. Bildnr: lp20100467

Slättäckning på spiran efter renovering. Under kopparplåten har lagts ett lager av byggpapp. T.v. Bildnr: lp20100151 och t.h. lp20100152.

På tornets taknock mot väster finns en kyrkklocka monterad. Klockans mantel är gjuten av brons och slagkulan är av järn. Kläpp samt infästning är av smide. Alla delar har demonterats och renoverats på verkstad samt återmonterats. Klockans mantel har rengjorts och polerats på utsidan. Övriga delar har rengjorts från rost, rostskyddsbehandlats och målats med linoljafärg. Fjädersnåren var angripen av gravrost och har nyttillverkats.

Klockan saknar inskription eller årtal. På utsidan av klockans mantel finns ett tydligt slagmärke efter slagkulan.

Klockans mantel före renovering. Bildnr: Ip20100468 och Ip20100469

Klockans mantel mäter 45 cm i diameter nederst, höjd ca 40 cm.

Slagkula av järn mäter ca 15 cm.
Gängad infästning gjordes ny.

*Fäste och fjäder av smidesjärn samt slagkula före renovering.
T.v Bildnr: Ip20100470 och t.h. Ip20100471*

Efter renovering av tornets tak och spirans nedre del med urtavlor, balustrar och i väster en kyrkklocka fäst på tornets taknock. Bildnr: lp20100472

Rivning av kopparplåt och perforerad masonit på långhusets sydsida. Bildnr: lp20100162

På långhustaket har kopparplåten och underlaget av perforerad masonit från 1961 rivits. Masoniten var skadad av svartmögel pga bristfälligt ventilerat vindsutrymme.

Inbrädningen var frisk utom längst nere vid takfoten. Byggpapp har lagts över hela taket som täckts med dubbelfalsad skivtäckning av 0,6 mm kopparplåt.

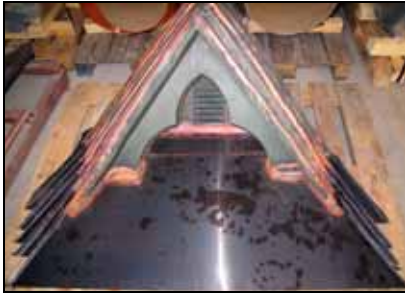
Dubbelfalsad skivtäckning med kopparplåt på nylagd byggpapp. Bildnr: lp20100473

Långhusets norrsida efter omläggning. Gångbrygga samt stosar för luftning av vindsutrymme är placerade vidnock mot norr. Befintligt skyddsräcke målas i brunt för att stämma överens med kopparplåten. Bildnr: lp20100164

Omlagda takkupor med bibehållen originalfront. Trappad ståndskiva vid anslutning mot tornmur. Bildnr: lp20100167 och lp20100165

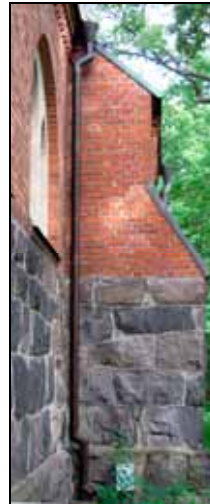
Takkuporna har demonterats, kompletterats med ny kopparsplåt på verkstaden och återmonterats. Fronterna med räglas resp ventilationsgaller har återanvänts.

Nyttillverkade takkupor med återanvänd front. Bildnr: lp20100474

På norra sidan har monterats stosar för luftning som ett tillägg till bygghandlingen. Befintligt nockkräcke har ersatts med gångbrygga och takstege.

Långhusets norrsida efter renovering. Bildnr: lp20100475

Nya målade stuprör. Bildnr: lp20100476

Nya fotrännor, utkastare och konformade vattkuper med överknä och stuprörsknä av koppar har tillverkats och monterats.

Bildnr: lp20100477

Långhusets vindsutrymme var dåligt ventilerat eftersom tilluft saknades. Ventilation av vinden har därför utförts som ett tillägg till bygghandlingen.

Luftspalt har ordnats vid takfot på långhusets norra och södra sidor genom att undertaket har lossats från tegelmuren vid takfoten och lyfts ca 30 mm. Luftspalten täcks av ett finmaskigt nät av koppar.

Bildnr: lp 20100478

Smitt järnkors med tillhörande fästeanordning har demonterats. Korset, som är original från kyrkans byggnadstid, mäter ner till infästningen 214 cm i höjd och 177 cm i bredd. Det bärs upp av fyra byglar av smidesjärn fästa i skorstenen med bultförskruvning som rostas. Byglarna var rostskyddade med blymönja och hade en inklädnad av bly. Korset har stålborstas utom nedre delen som blåstrats liksom fästeanordningen med byglarna. Eftersom uppvärmning av kyrkan med olja upphörde i samband med tillbyggnaden på 1970-talet kan blyinklädnaden slopas. Infästningen av korset i byglarna har blåstrats, rostskyddats och målats. Rostskyddsmålning har utförts med blymönja på korset och 2 ggr med ISOTROL på nedre delen med infästningen. Färdigstrykning har gjorts med linoljefärg av märket LIWA Kultur. Den röda färgen på korset bestämdes på en oljefuktad yta till NCS S 4550 – Y80R. Kan ha varit det ursprungliga plåttaketets färg från 1891.

Korset före renovering. Bildnr: lp20100479

*Korset besiktigas och renoveras på Oskar Janssons verkstad.
Från vänster Ola Svensson, Tomas Håkansson och Hannu Stenfors.
Bildnr: lp20100480*

Bildnr: lp20100481

Ovan: Bildnr: lp20100482   Nedan: Bildnr: lp20100483

Korset utfört i smide. Två klamrar som låser fyra dekorativt utformade "krokar" har nytillverkats.

Byglarnas undersida med infästning för korset. Den rektangulära ramen sitter fäst runt skorsten. Nya bultar har använts för festsättning.

Korsets nedre del är infäst i byglarna.

Korsets infästning före renovering. Bildnr: lp20100484

Detalj av korset före renovering. Bildnr: lp20100485

*Korset på plats efter renovering.
Bildnr: lp20100486*

*Infästning med nya bultar
Bildnr: lp20100487*

lakttagelser under restaureringen

Vid omläggning av taket 1961 täcktes takpanelen helt med perforerad masonit. Denna var nu obrukbar och luktade mögel. Takpanelen däremot var frisk utom nere vid takfoten där panelen skadats av fukt. Spiran bedömdes av plåtslagarna vara inklädd med en äldre kopparplåt som möjligen kan vara från kyrkans byggnadstid 1891. Inga rötskador kunde upptäckas på spirans träkonstruktion. Underlag av papp saknades.

Kyrkklockan på tornet har en mantel gjuten av brons som saknar inskription. Den styrs av atomur och klämtar varje hel och halv timme. Oklart när den sattes upp.

Avvikelser från arbetshandlingar

Nedre delarna av tornets taktäckning var inte med i den godkända bygghandlingen. Under arbetets gång har bedömts att hela torntaket ska täckas om med ny kopparplåt. Långhusets perforerade masonit har rivits i sin helhet.

Luftning av vindsutrymmet har tillkommit genom att lyfta takfallet ca 30 mm och skapa en luftspalt längs med takfot på långhusets norra och södra sida. På långhusets norra sida har placerats stosar för luftning i taktäckning nedanförnock.

Smideskors med tillhörande infästning på skorsten vid östra långhusgaveln har renoverats.

Kyrkklockan med tillhörande infästning som sitter utvändigt på tornet har gjorts i ordning.

Stuprör av koppar har på grund av stöldriskan ersatts med stuprör av plåt som på insidan är industrimålade och på utsidan platsmålade med linoljefärg av märket Engwall o Claesson, i en brun kulör NCS S 8005-Y80R. Stuprören saknar anordning för lövrensning.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Restaureringen följde godkända arbetshandlingar, med undantag för ovan redovisade avvikelser och tillägg. Sammantaget genomfördes restaureringsarbetet med stor hänsyn till kyrkans kulturhistoriska värden.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Byggmötesprotokoll nr 1-6

Plåtslagarna Micke och Micke har fortlöpande dokumenterat arbetet med hjälp av digitalkamera. Materialet finns hos AB Oskar Jansson Plåt & smide, Harpsundsvägen 144, Bandhagen.